

Dr hab. Tytus Sawicki

Warszawa, 18 września 2021 r.

Wydział Konserwacji

i Restauracji Dzieł Sztuki,

ASP w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ingi Widlińskiej

Poszukiwanie rozwiązań konserwatorskich pozwalających zatrzymać proces degradacji malowideł ściennych, w których zastosowano winylowe związki polimerowe, w szczególności polioctan winylu do wzmacniających zastrzyków podtynkowych

Pani Inga Widlińska w swojej rozprawie doktorskiej podjęła się zadania opracowania metod konserwatorskich pozwalających zatrzymać proces degradacji malowideł ściennych, których tynki zostały skonsolidowane za pomocą winylowych związków polimerowych, w szczególności POW (polioctan winylu). Poruszony przez doktorantkę problem jest bardzo ważny bowiem w Polsce POW w drugiej połowie XX w. stanowił podstawowy środek stosowany do zastrzyków podtynkowych w konserwacji polichromii ściennych. Obecnie obserwujemy na bardzo dużej ilości obiektów negatywne skutki zastosowania tej żywicy do konsolidacji tynków.

Pani Inga Widlińska do podjętego przez siebie zadania podeszła bardzo metodycznie. Przed przystąpieniem do badań starych powłok POW opracowała na podstawie kwerendy dokumentacji konserwatorskich z II połowy XX wieku oraz publikacji naukowych wykaz 236 malowideł ściennych i dekoracji sgraffitowych z terenu Polski, do których konsolidacji użyto żywice winylowe. Jest on zamieszczony w Aneksie nr 1. Poza tym autorka opracowała ankietę dotyczącą zabiegu podtynkowego wzmacniania dekoracji ściennych z użyciem POW i PAW oraz przeprowadziła wywiady z konserwatorami dzieł sztuki oraz technikami konserwacji i inspektorami WUOZ (Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków).

Ten materiał stanowił dla niej bazę do podjęcia dalszych badań oraz napisania rozprawy doktorskiej.

Rozprawa Pani Ingi Widlińskiej liczy 149 stron (bez aneksów), zawiera 93 fotografie, 2 tabele, 11 wykresów i 5 aneksów zawierających sprawozdania z badań oraz wyżej już wymieniony wykaz obiektów. Autorka zebrała bardzo bogatą literaturę dotyczącą przedmiotu jej badań liczącą ok. 120 pozycji. Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz wniosków końcowych.

W rozdziale pierwszym omówione są ogólnie zabiegi podtynkowego wzmocnienia struktury malowideł ściennych, przyczyny rozwarstwień i ich rodzaje a także przegląd materiałów stosowanych do iniekcji w II połowie XX w. w Polsce.

W rozdziale drugim omówione są płyny zastrzykowe na bazie POW – jednego z najstarszych polimerów syntetycznych stosowanych w konserwacji dzieł sztuki. Autorka omawia własności żywic winylowych, ich zalety oraz wady, do których zalicza się między innymi małą odporność na czynniki chemiczne, mikrobiologiczne i cieplne. Istotny jest też brak kompatybilności tych żywic z mineralną strukturą malowideł ściennych.

W rozdziale trzecim przedstawione są procesy starzenia się żywicy POW oraz destrukcyjny wpływ zmian zachodzących w polimerze winylowym na malowidło ścienne, w którego strukturę został on wprowadzony. Do badań tych zastosowano metodę spektroskopii w podczerwieni. Autorka zamieściła w pracy rysunki widma FTIR ilustrujące postępujący mechanizm sieciowania i utleniania żywicy winylowej. Wykonano badania fragmentów polichromii i wypraw tynkarskich konsolidowanych za pomocą POW w 1974 r. Autorka również przeanalizowała jak zachowuje się błona kleju POW w różnych środowiskach – na dekoracjach ściennych na elewacjach oraz we wnętrzach.

W rozdziale czwartym autorka zaprezentowała wyniki próby lokalizowania i obrazowania błon POW w malowidle ściennym za pomocą metod termowizyjnych. Poza tym podjęła próby wsparcia metody termowizyjnej nieinwazyjną metodą MLZO (Mikrobiologicznych Lotnych Związków Organicznych). Sprawozdania z tych badań umieszczono w Aneksach nr 2, nr 3, nr 4. W rozdziale piątym autorka proponuje dwie metody konserwacji malowidła ściennego, w którego strukturze znajdują się błony POW –

metodę chemiczną polegającą na zastosowaniu preparatów, którymi można zmienić właściwości fizykochemiczne błon oraz metodę mikrobiologiczną polegającą na usunięciu błon za pomocą drobnoustrojów. Opracowana przez Panią Inge Widlińską pierwsza metoda polega na połączeniu dwóch zabiegów – regeneracji błony POW toluenem a następnie wykonaniu zastrzyku z klejem mineralnym. Zabiegi te znacząco zwiększyły właściwości wytrzymałościowe i mechaniczne starej błony POW. Sprawozdanie z badań dotyczącym właściwości mechanicznych błon POW zawiera Aneks nr 5.

Druga metoda zaprezentowana w pracy polega na wykorzystaniu metod mikrobiologicznych do zmian właściwości fizyko-chemicznych iniektów POW.

Rozprawa doktorska Pani Ingi Widlińskiej porządkuje wiedzę związaną z problemem winylowych płynów zastrzykowych wprowadzonych w strukturę malowideł ściennych oraz określa skalę tego zjawiska w Polsce i jaki ono ma wpływ na stan zachowania zabytkowych malowideł ściennych. W celu zrozumienia mechanizmu destrukcji spowodowanej przez obecność POW w obiekcie autorka przeanalizowała zmiany jakie zachodzą w polimerze winylowym wprowadzonym w strukturę polichromii. Poza tym przedstawiła metody za pomocą których można lokalizować błony POW w obiekcie.

Bardzo cenną częścią tej rozprawy jest ostatni rozdział, w którym zostały wskazane działania, mogące zminimalizować ryzyko degradacji malowideł konsolidowanych za pomocą żywic winylowych. Zaproponowane przez autorkę rozwiązanie może ułatwić pracę konserwatorom, którym powierzono malowidła ścienne ulegające degradacji na skutek obecności w ich strukturze POW. Opracowana przez Panią Inge Widlińską metoda konserwacji umożliwia wprowadzenie nowego, mineralnego płynu zastrzykowego pod rozwarstwione tynki wcześniej sklezione za pomocą POW i gwarantuje większą efektywność tego zabiegu.

Dysertacja doktorska Pani Ingi Widlińskiej skłania do refleksji w jakim stopniu konserwując zabytkowy obiekt ratujemy go a w jakim stopniu gdy np. wprowadzamy do niego żywice sztuczne przyczyniamy się do jego destrukcji. Złe skutki stosowania POW w

konserwacji zabytków każą nam zastanowić się nad tym czy obecnie stosowane w konserwacji materiały są bezpieczne dla obiektu.

Najsłabszą stroną omawianej dysertacji doktorskiej jest język jakim posługuje się autorka. Jest on często nieprecyzyjny i niejasny. Autorka stosuje sformułowania używane przez konserwatorów, które są do przyjęcia w ustnych wypowiedziach, ale nie mogą być używane w tekście. Powoduje to, że niektóre zdania są zrozumiałe tylko dla wąskiego grona czytelników. Przykładem może być sformułowanie „iniekcja w głębna sgraffita acetonem” na stronie 110. Poza tym autorka błędnie używa niektórych terminów. Kilkakrotnie zamiast słowa tynk jest użyte słowo zaprawa – np. na stronie 91 „Pomiary radarowe pozwalają na mierzenie grubości murów, zapraw i tynków.”; natomiast na stronie 110 „...wprowadzenie roztworu nowego tworzywa, które skonsoliduje zaprawy....”. Często autorka wymiennie stosuje terminy odspojenie i rozwarstwienie a słowa te znaczą zupełnie co innego. Gdy autorka pisze o odspojeniach tynku nie wiadomo czy chodzi o rozwarstwienia między tynkami lub tynku od podłoża czy o odklejenie się błony POW od tynku. W pracy znajdziemy również bardzo często popełniany błąd przez konserwatorów a mianowicie „podklejanie tynków zastrzykami POW” (np. na stronach 16 i 22). Tynków niczym nie podklejamy tylko przyklejamy do podłoża lub sklejemy rozwarstwione warstwy. Biorąc pod uwagę powyższe w przypadku wydania tej pracy – co jest jak najbardziej wskazane – należy poddać ją redakcji językowej.

Rozprawa doktorska mgr Ingi Widlińskiej ma wyjątkową wartość bowiem podjęty w niej trudny i złożony problem konserwatorski został poddany wnikliwej analizie oraz zaprezentowano w niej ciekawe rozwiązania konserwatorskie. Podsumowując należy stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr. Ingi Widlińskiej spełnia wszelkie wymogi pracy doktorskiej. Pani mgr Inga Widlińska, biorąc również pod uwagę jej bogaty dorobek konserwatorski i artystyczny, w pełni zasługuje na nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Kierownik
Katedry Konserwacji i Restauracji oraz
Technik i Technologii Malarstwa Sztuki

dr hab. Tytus Sawicki